

Tasvir Sanatında Ejderha Öldürme

Dragon Slaying in Figurative Art

ÖZET

Minyatürlerde önemli bir yeri olan efsanevi hayvan ejderha, farklı kültürlerde farklı sembolik anlamlara sahip olmuştur; Uygurlar'da iyilik simgesi olarak kullanılırken, eski Hint mitolojisinde kötülüğü temsil etmiştir. Ejderha ile savaşan kahraman tasvirlerinde ise, savaşçının gücünü ve kahramanlığını üzerinde kanıtladığı bir figür olmuştur. Bu araştırmanın amacı, Türk tasvir sanatında hem biçimsel hem de metafizik düzeyde sembolik bütünlüğü olan, kahramanlık simgesi olarak ejderha öldürme sahnelerinin yer aldığı minyatürlerde ejderha figürlerinin tasvirlerini analiz etmektir. Ejderha figürleri, yılan gibi kıvrımlı iri bedenleri, sivri ve kıvrık tırnaklı pençeleri, keskin dişleri, ağızlarından dışarıya taşan dilleri, başlarındaki boynuzları, çenelerinin altındaki tüyleri ve haleli gözleri ile çok güçlü ve korkutucu olarak resmedilmişlerdir. Şekil olarak böyle doğal dengesini kaybetmiş nefsanî saldırganlığın kişileşmiş haliyle bir varlık olarak tasvir edilmelerinin, onları öldüren savaşçıların güçlü ve kahraman olduklarına dikkati çekmek için etkili olduğu söylenebilir. Çünkü onlar, “düzeni kaostan kurtaran” kahramanı ön plana çıkararak ilahi gücün yeniden kazanılması ve düzenin yeniden inşası, karanlığın aydınlığa dönüşmesi fikrinin görsel ifadesine hizmet etmektedir. Dolayısıyla bu araştırma kapsamındaki minyatürlerde yer alan ejderha tasvirlerinin çizimleri yapılarak, renk düzeni ve kompozisyon içindeki formunun işlevselliği anlam bütünlüğü ile özdeşleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mitoloji, efsanevi hayvanlar, ejderha, minyatür, tasvir sanatı.

ABSTRACT

The legendary dragon, which has a prominent place in miniatures, has had different symbolic meanings in different cultures: While it was used as a symbol of goodness among the Uyghurs, it represented evil in ancient Hindu mythology. In depictions of heroes battling dragons, the dragon has been a figure upon which the warrior tests and proves his strength and heroism. The aim of this study is to analyze the depictions of dragon figures in miniatures featuring scenes of dragon slaying as a symbol of heroism, which have symbolic integrity at both the formal and metaphysical levels in Turkish figurative art. Dragon figures are depicted as very powerful and frightening, with large, serpentine bodies, sharp, curved claws, sharp teeth, tongues protruding from their mouths, horns on the heads, feathers under the chins, and fiery eyes. Depicting them as creatures that lost their natural balance and that embody egoist desires is effective in directing the attention to the strength and heroism of the warriors who slay them. This is because they serve as a visual expression of the idea of regaining divine power and rebuilding order, the transformation of darkness into light, by bringing the hero who saves order from chaos to the fore. Therefore, in the miniatures included in this study, the drawings of the dragon depictions have been created, and the functionality of their form within the color scheme and composition has been identified with the unity of meaning.

Keywords: Mythology, mythical animals, dragon, miniature, figurative art.

GİRİŞ

Mitolojik kaynaklı efsanevi hayvan ejderhaya yüklenen anlam, kültürden kültüre değişiklik göstermiştir. Türk kültüründe, ejderhanın temel olarak iki çeşit sembolik anlam taşıdığı söylenebilir. Bu sembolizm, ejderhanın eski Türk inançlarında yer alan karanlık yer ve parlak gök tasavvurlarıyla olan ilişkisiyle bağlantılıdır (Çoruhlu, 2014: 30-31). Türk metinlerinde kutsal kabul edilen “yağız yer” ve “Tengri” (gök), evrensel bir dikotomi olarak iki zıt fakat birbirini tamamlayan ilke şeklinde ifade edilmektedir (Esin, 2001: 21-22). Yerin ya da suların derinliklerinde yaşadığına inanılan “Yer Ejderhası” tabiatın enerjisini, verimliliği ve ebedi hayatı sembolize etmiştir (Çoruhlu, 2014: 31-32). Yağmur yağdığını inanılan “Gök Ejderhası” da bereket, su ve yeniden doğuş sembolü olmuştur (Özkeçeci ve Özkeçeci, 2014: 119). Uygurlar'da “suyun sahibi” olarak tasavvur edilen ejderha, iyilik simgesi olarak kullanılmaya devam etmiş olmakla birlikte, eski Hint mitolojisine ait bazı tasavvurlar onun kötülük sembolü olarak algılanmasında etkili olmuştur. Özellikle İslamiyet'ten sonra kötülüğü sembolize eden ejderha figürünün öldürülmesi tasvirleriyle, onu öldürenin kahramanlığını ifade etmede kullanılır olmuştur (Çoruhlu, 2014: 38-41).

S. Bilge Karaöz¹

Sinem Gül Uçar²

How to Cite This Article

Karaöz, S. B. & Gül Uçar, S. (2026). Tasvir Sanatında Ejderha Öldürme. *International Social Sciences Studies Journal*, (e-ISSN:2587-1587) 12(5), 740-752. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.20479127>

Arrival: 30 March 2026

Published: 31 May 2026

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Ankara, Türkiye. ORCID: 0000-0002-3627-4922

² Sanatta Yeterlik Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Ankara, Türkiye. ORCID: 0000-0003-0283-6998

Mevlâna'nın Mesnevi'sinde (2004:78) yer alan ejderha hikayesinin sonunda, "Ey insanoğlu, senin nefsin de bir ejderhadır!" (cilt 3, beyit 1053) denilerek kötülüğü emreden nefis, çok güçlü ve tehlikeli bir iç düşman olarak ejderha metaforuyla anlatılmıştır. Türk mitolojisinde yer alan Er Töştük Destanı'nda ejderhanın öldürülmesinde olduğu gibi; yeralının tam ortasında, göğe uzanan devasa bir hayat ağacı bulunur. Bu ağaca her yıl Karakuş yuva yapar ve yavrularını büyütür. Ancak her seferinde bir ejderha ortaya çıkıp yavrularını yemeye kalkışır. Bu olay yeniden yaşanmak üzereyken, kahraman Er Töştük kılıcını kuşanarak ejderhayı öldürür ve yavruları kurtarır (Ögel, 2010: 546-547). Orta Asya kaynaklı ejderha öldürme teması olan Türkler, beraberlerinde getirdikleri bu gelenekle Anadolu'ya geldiklerinde, Sümerler'den bu yana devam eden çok eskiye dayanan benzer ifade şekliyle karşılaşmışlar ve etkilenmişlerdir. Tüm bu toplumlarda ejderha kötülüğün ve şeytanın sembolü olmuştur. Ayrıca ejderha, kötülük sembolizminin yanı sıra hükümdarların avlayarak kahramanlıklarını kanıtladıkları bir simge olarak kabul edilmiştir (Çoruhlu, 2014: 42). Emlak'ın (2019:147) ifade ettiği üzere, "Türk sanatında ejderha öldürme sahneleri, özellikle İran padişahlarını konu alan minyatürlerde sıkça karşımıza çıkan ejderha figürü Behram Gur, Güştasp, Rüstem gibi kahramanların savaş sahnelerinde savaşçının kendisini evrene gücünü kanıtama ve hükümlan olma isteğini düşündürmekle beraber, güç unsuru ile özdeşleşmiş bir metafor olarak ortaya çıkmaktadır".

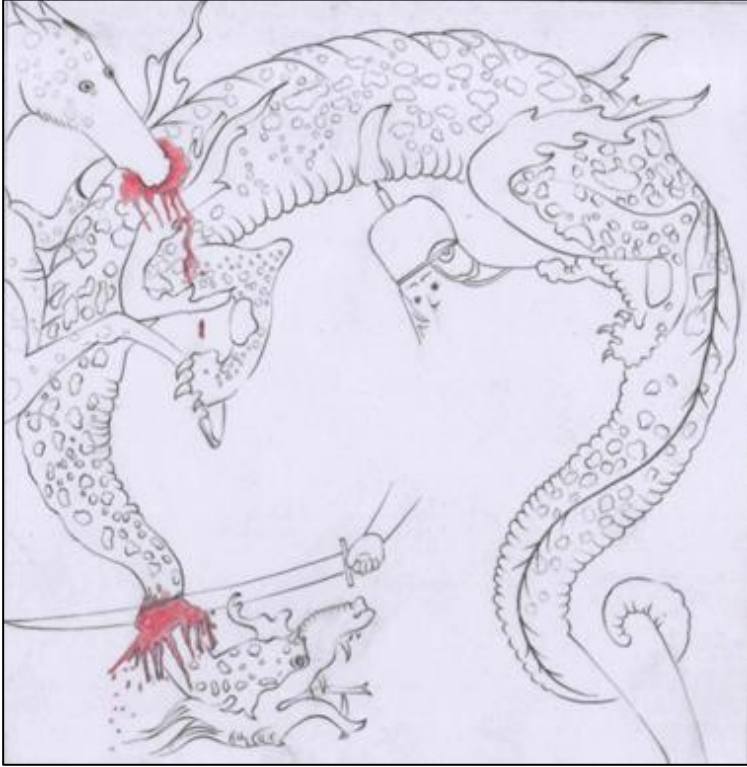
Eski Türkçe metinlerde adı "büke" veya "evren" olarak geçen ejderha, geçmiş yüzyıllara dayanan önemli bir bezeme unsurudur (Üçer ve Üçer, 2018: 77). Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan süreçte Türkler'in çeşitli sembolik anlamlar yüklediği bu figür, minyatürlerde, taş kabartmalarda, ahşap kapı bezemelerinde, dokuma ve maden işlemlerinde kullanılmıştır. Ayrıca ejderha figürü, XVI. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı sernakkaşı Şahkulu'nun geliştirdiği saz üslubu resimlerde de sıklıkla kullanılmıştır (Kahraman, 2024: 12; Üçer ve Üçer, 2018: 77-80).

Minyatürler, natüralist ve soyut her iki yaklaşıma da atıfta bulunarak resmin betimlenmesinde gerçeklik yaklaşımı ile üsluplaştırılmış biçim kalıplarının oluşmasını sağladılar (Konak, 2007: 31). Kökeni mitolojiye dayanan efsanevi hayvan ejderhanın, minyatürlerde önemli bir yeri vardır. Bu araştırmanın amacı, Türk tasvir sanatında hem biçimsel hem de metafizik düzeyde sembolik bütünlüğü olan, kahramanlık simgesi olarak ejderha öldürme sahnelerinin yer aldığı minyatürlerde ejderha figürlerinin tasvirlerini analiz etmektir. Araştırmanın görselleri, ulusal ve uluslararası müze ve kütüphanelerin yazma eser dijital veri tabanlarından elde edilmiştir. Böylelikle, Oxford Bodleian Library, Harvard Art Museum, The Walters Art Museum, The Metropolitan Museum of Art ve Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nden altı adet minyatür araştırma kapsamına alınmıştır. Her iki araştırmacı tarafından bu minyatürlerde yer alan ejderha figürlerinin birebir çizimleri ile tabloları ortak olarak tamamlanmış ve detaylı şekilde analiz edilmiştir. Bu açıdan araştırma, konu benzerliği olan, Tezcan (2001)'nin "İslam Tasvir Sanatında Ejderin Ölümü" başlıklı yüksek lisans tezinden farklılık göstermektedir. Tezde, 119 adet minyatürün metinlerle bağlantısına değinilmiş olup ejderha çizimleri yapılmamış, ejderha figürü tasvirleri detaylı olarak analiz edilmemiştir. Ejderha konulu olup 31 adet minyatürün incelendiği ve sadece 2 tanesinde ejderha öldürme sahnesi olan Bingöl (2024)'ün "Ulusal ve Uluslararası Müze ve Kütüphanelerdeki Seçili Eserlerde Bulunan Ejderha Motifinin İncelenmesi ve Yorumlanması" başlıklı yüksek lisans tezinde, ejderha figürlerinin çizimleri yapılmış; baş, kanat ve ayak tipolojileri çıkarılmıştır. İncelenen eserlerde ejderha motiflerinin her birinin kendine has özellikler barındırdığı sonucuna varılmıştır.

Şekil 1: Rüstem ve atı Raḥş'ın ejderhayı öldürmesi, Harvard Art Museum, 1965.479.

Kaynak: <https://hvrd.art/o/216441>

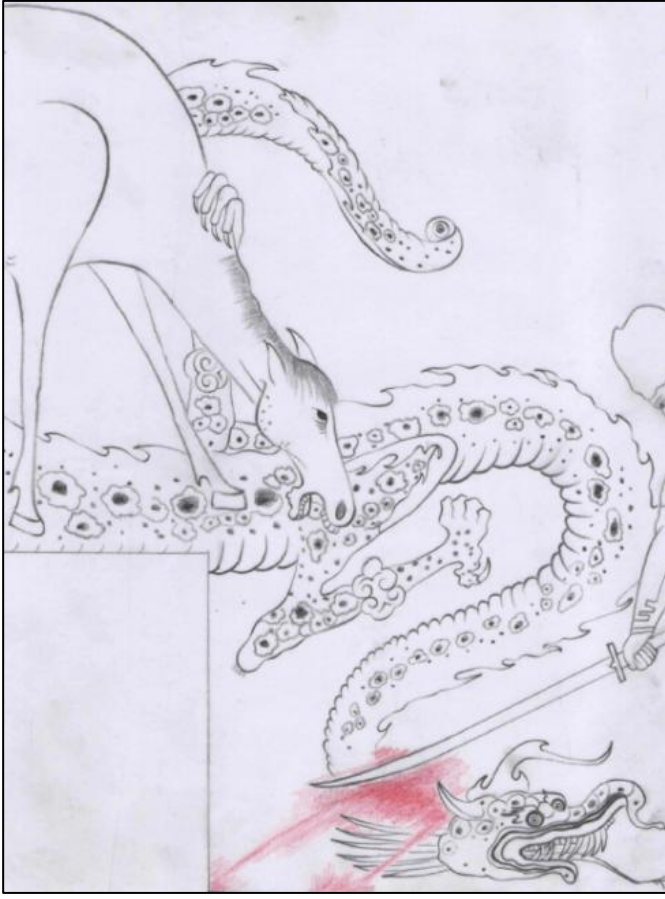
Şekil 1.a: Ejderha öldürme tasvirinin detayı

XVI. yüzyıla tarihlenen Firdevsi'nin Şehnamesi adlı yazma esere ait ejderha öldürme konulu minyatür (Şekil 1), Harvard Art Museum'da, 1965.479 envanter numarası ile muhafaza edilmektedir. Şiraz'da yazıldığı düşünülen eserin dili Farsça olup ölçüleri 15.3 x 18.8 cm'dir. Minyatürde, Rüstem ve atı Rahş tarafından ejderhanın öldürülme sahnesi betimlenmiştir. Ejderha ayakta duran Rüstem'i sol bacağından kuyruğu ile yakalamaktadır. Rüstem ejderhanın boynuna kılıcıyla vururken, şaha kalkmış olan atı Rahş da ejderhayı sırtından ısırmakta ve ejderha atı ayağından yakalamaktadır. Ağızı açık ve kırmızı dili dışarıda tasvir edilen ejderhanın gövdesi ve boynuzu hâkî yeşil ile renklendirilmiş olup üzerindeki benekler, sakalı ve bacaklarındaki alev şeklindeki kanatları altın rengindedir. Minyatürde yer alan doğa tasvirinde kır çiçekleri ve gelincik çiçekleri dikkat çekici olup ilkbahar mevsimine vurgu yapılmıştır.

Şekil 2: Bir savaşçı ve atının ejderhayı öldürmesi, Bodleian Libraries, MS. Ouseley Add. 176, 68b.

Kaynak: <https://digital.bodleian.ox.ac.uk/objects/bcbfd832-086b-4874-80f8-87500e0de704>.

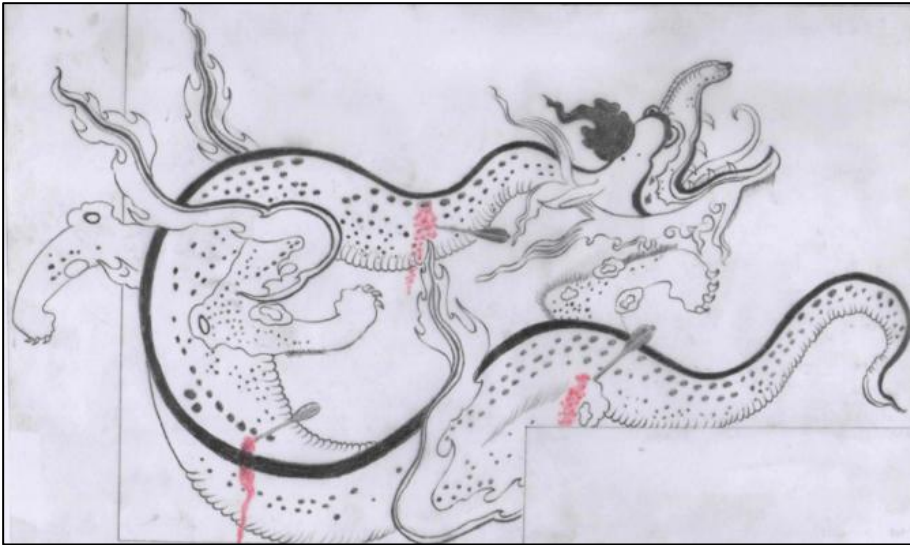
Şekil 2.a: Ejderha öldürme tasvirinin detayı

Timur'un oğlu İbrahim Sultan'a ithafen 1420-1440 yılları arasında yazılan Firdevsi'nin Şehnamesi adlı yazma eserin bir nüshası, Oxford, Bodleian Library'de olup MS. Ouseley Add. 176 envanter numarası ile kayıtlıdır. Eserin dili Farsça'dır. Eser 468 adet varaktan oluşmaktadır. Ejderha öldürme konulu minyatürün (Şekil 2) varak numarası 68b'dir. Minyatürde bir savaşçı atıyla birlikte ejderhayı öldürmektedir. Ejderhanın karşısında duran savaşçı, bir elinde kalkanıyla kendini korurken diğer elindeki kılıcıyla ejderhanın boynuna vurmaktadır. Atı da ön ayaklarıyla ejderhanın üzerine çıkıp ağızıyla ejderhayı bir bacağından yakalamış şekilde resmedilmiştir. Minyatürde figürler ön planda olup mekân olgusuna az yer verilmiştir. Ağızı açık ve kırmızı dili dışarıda tasvir edilen ejderhanın gövdesi füme ile renklendirilmiştir. Üzerindeki benekler siyah renkte sulandırılarak boyanmış ve beneklerin etrafına beyaz renk ile hale oluşturulmuştur. Vücudunun alt kısmında yer alan boğumlar sarı ile renklendirilmiş olup bordo, turuncu ve beyaz ile detaylandırılmıştır. Ejderhanın boynuzu, sırtındaki yeleleri ve bacaklarındaki kanatları, siyahla tahrirlenmiş beyaz renkli alev şeklindedir.

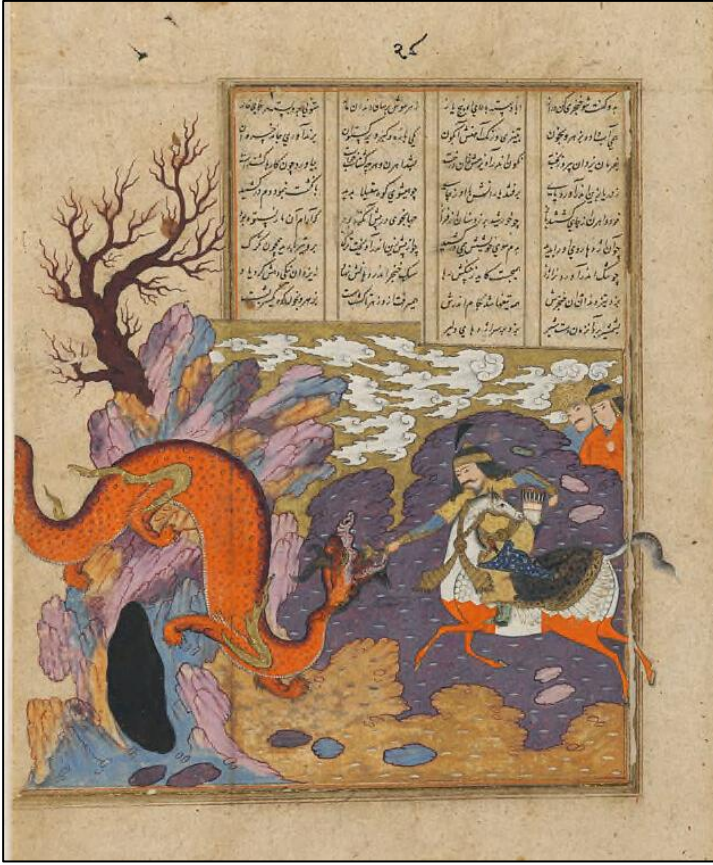
Şekil 3: İskender'in ejderhayı öldürmesi, TSMK, R.813, 109a.

Kaynak: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi

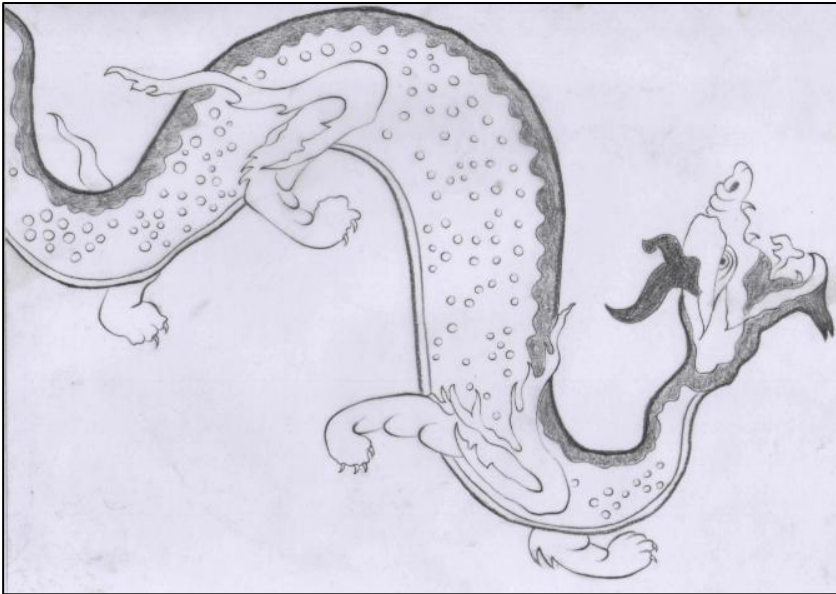
Şekil 3.a: Ejderha öldürme tasvirinin detayı

Miladi 1557-1558 yıllarına tarihlenen, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde, R. 813 envanter numarası ile muhafaza edilen Ahmedî'nin İskendernamesi'nde yer alan ejderha öldürme konulu minyatür (Şekil 3), Şiraz'da üretilmiştir. Safevi Dönemi'ne ait olan yazmanın ölçüleri 10.6-11.1 x 13 cm'dir (Tezcan, 2001: 256). Minyatürde, bir tepenin üzerinde İskender'in ejderha öldürme sahnesi betimlenmiştir. Ejderha figürünün karşısında atının üzerinde duran İskender, ejderhaya yayıyla ok atıyor şekilde resmedilmiş olup ejderhanın gövdesine saplanmış üç ok görülmektedir. Ağız açık ve kırmızı dili dışarıda tasvir edilen ejderhanın gövdesi hâkî yeşil ile renklendirilmiştir ve sırtındaki benekleri siyaha yakındır. Bacaklarındaki alev şeklinde kanatları ve sakalları siyahla tahrirli altınla renklendirilmiş olup, boynuzu siyah renktedir. Minyatürde, üzerinde bahar çiçekleri açmış, ağaçlı bir tepenin arkasında duran dört yaya ve üç atlı asker figürü, ejderhayı öldürme sahnesini izlerken tasvir edilmiştir.

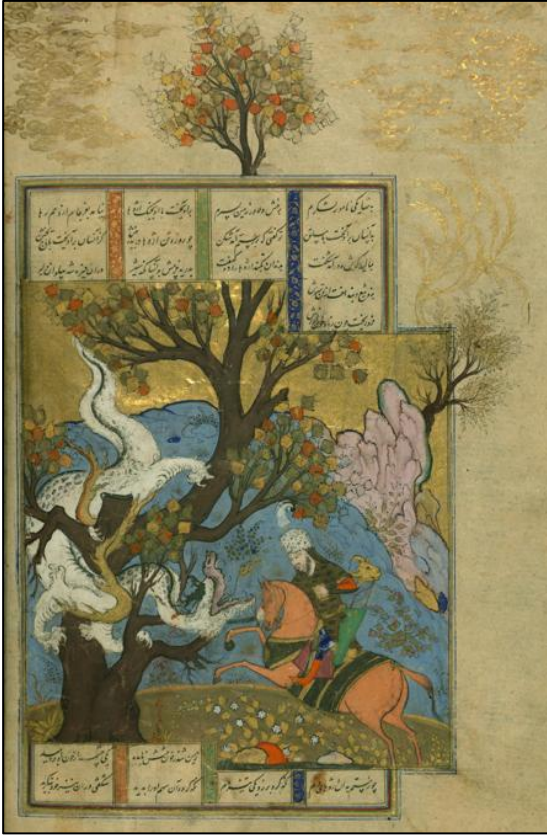
Şekil 4: Guştasp'ın ejderhayı öldürmesi, Harvard Art Museum, 2002.50.31.

Kaynak: <https://hvrd.art/o/165369>.

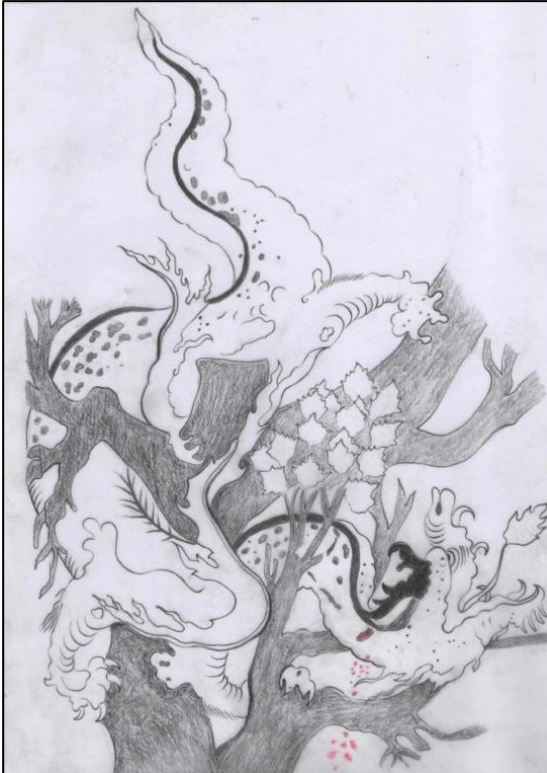

Şekil 4.a: Ejderha öldürme tasvirinin detayı

XVI. yüzyılın sonuna tarihlenen bir başka Firdevsi'nin Şehnamesi adlı yazma esere ait ejderha öldürme konulu minyatür (Şekil 4), Harvard Art Museum'da 2002.50.31 envanter numarası ile kayıtlıdır. Safevi Dönemi'ne ait olan yazmanın dili Farsça olup ölçüleri 34.4 x 21.5 cm'dir. Minyatürde, Guştasp'ın mağaranın önündeki ejderhayı öldürme sahnesi betimlenmiştir. Ejderha figürünün karşısında atının üzerinde duran Guştasp, ejderhanın açık ağzından içeriye bir şey saplıyor şekilde resmedilmiştir. Ejderhanın gövdesi turuncu ile renklendirilmiş olup bacaklarındaki alev şeklinde kanatları, sırtındaki benekleri ve gövdesinin alt kısmı altınla renklendirilmiştir. Ejderhanın sakalı ve boynuzu siyah renktedir. Minyatürde bir tepenin arkasında yer alan bir erkek figürü ve bir kadın figürü ejderhayı öldürme sahnesini izlerken tasvir edilmiştir.

Şekil 5: Rüstem'in ejderhayı öldürmesi, The Walters Art Museum, W.602, f. 76b.
Kaynak: <https://www.thedigitalwalters.org/Data/WaltersManuscripts/html/W602/>.

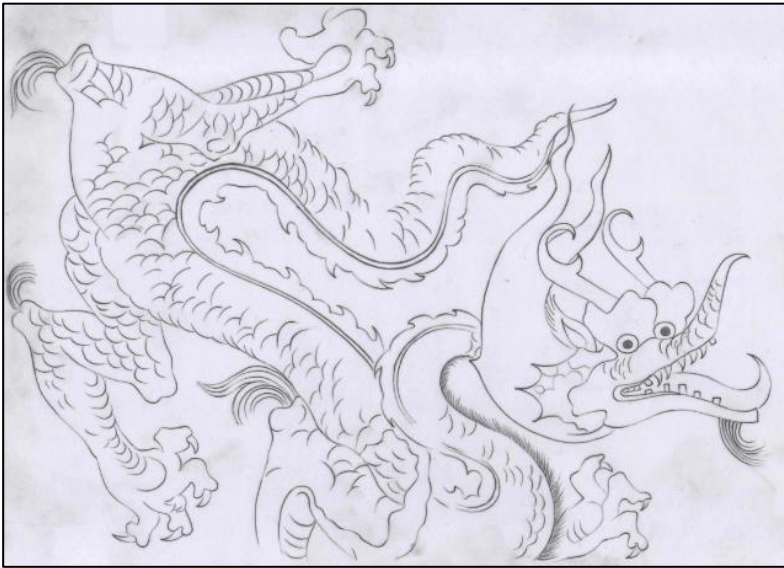
Şekil 5.a: Ejderha öldürme tasvirinin detayı

Miladi 1618-1619 yıllarına tarihlenen, muhtemelen Herat'ta üretilen Firdevsi'nin Şehnamesi adlı yazma eserin bir nüshası The Walters Art Museum'da, W.602 envanter numarası ile kayıtlıdır. Eserin dili Farsça olmakla birlikte eserde, Arapça yazılan kısımlar vardır. Yazmanın boyutları 23.5 x 36.5 cm olup yazı alanı ölçüleri 12.5 x 21.5 cm'dir. Yazma eserdeki ejderha öldürme konulu minyatürün (Şekil 5) varak numarası 76b'dir. Minyatürde bir tepenin arkasında Rüstem'in ejderhayı öldürme sahnesi betimlenmiştir. Ejderha figürünün karşısında atının üzerinde duran Rüstem, sonbahar rengi yaprakları olan büyük bir ağacın üzerindeki ejderhanın boynuna kılıcını

vurmaktadır. Ağzı açık ve altın renkli, alev şeklindeki dili dışarıda tasvir edilen ejderhanın gövdesi ve sakalı beyaz olup sırtındaki benekler gri, boynuzu füme renktedir. Bacaklarından çıkan alev şeklindeki kanatlar, siyah tahrirli altınla renklendirilmiştir.

Şekil 6: İsfendiyar'ın ejderhayı öldürmesi, The Metropolitan Museum of Art, 1974.290.26.
Kaynak: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/452651>.

Şekil 6.a: Ejderha öldürme tasvirinin detayı

Miladi 1330-1340 yıllarına tarihlenen, Firdevsi'nin Şehnamesi adlı yazma esere ait ejderha öldürme konulu minyatür (Şekil 6), The Metropolitan Museum of Art'ta, 1974.290.26 envanter numarası ile muhafaza edilmektedir. Muhtemelen İsfahan'da üretilen eserin boyutları 20.6 x 13.4 cm'dir. Minyatürde iki tepenin arkasında İsfendiyar'ın ejderhayı öldürme sahnesi betimlenmiştir. Ejderha figürünün karşısında atının üzerinde duran İsfendiyar, yayıyla ok atıyor şekilde resmedilmiştir. Ağzı açık, altın renkli dili dışarıda olan ejderhanın gövdesi açık gri tonlarda ve derisi pullu şekilde tasvir edilmiştir. Sırtındaki yelesi ve bacaklarının üzerindeki pullar altındır. Bacaklarındaki eklem noktalarında, altın rengi püskül şeklinde tüyler görülmektedir. Ejderhanın boynuzları beyazdır ve boyun bölgesinden yukarıya doğru, şekli boynuzu anımsatan lacivert renkli bir yelesi bulunmaktadır.

Ejderha öldürme minyatürlerinde yer alan ejderhaların baş, ayak ve kanatları tablolar halinde incelenerek analiz edilmiştir.

Tablo 1: Ejderha Başları

		
Şekil 1'den baş detayı	Şekil 2'den baş detayı	Şekil 3'ten baş detayı
		
Şekil 4'ten baş detayı	Şekil 5'ten baş detayı	Şekil 6'dan baş detayı

Tablo 2: Ejderha Kanatları

		
Şekil 1'den kanat detayı	Şekil 2'den kanat detayı	Şekil 3'ten kanat detayı
		
Şekil 4'ten kanat detayı	Şekil 5'ten kanat detayı	Şekil 6'dan kanat detayı

Tablo 1'de araştırmada incelenen minyatürlerdeki ejderha başları detaylı olarak görülmektedir. Bu tabloya göre, başların tamamı minyatürlerin ortasında ve sağa bakar şekildedir. Tamamının ağız açık olup dilleri dışarıda ve keskin dişleri görünür biçimdedir. Dillerinin rengi birisinde (Şekil 1) pembe, ikisinde (Şekil 2, 3) kırmızı, üçünde (Şekil 4, 5, 6) altındır. Dillerinin şekilleri ikisinde (Şekil 1, 2) çatalı, ikisinde (Şekil 4, 5) alev şeklinde, ikisinde (Şekil 3, 6) ise yılan gibi kıvrımlıdır. Gözleri incelendiğinde, tamamının gözlerinde haleler görülmekte olup birinin (Şekil 2) altın renginde ve alev şeklinde kirpikleri görülmektedir. Beşinin (Şekil 1, 2, 3, 4, 6) kulağı olup tamamının çenesinin altında tüy şeklinde sakalları mevcuttur. Dördünün çenesinden boynuna doğru uzanan bulut

şeklinde sakalları (Şekil 1, 3, 4, 5) vardır. Üçünün (Şekil 1, 3, 6) sakal rengi altın olup, birininki beyaz (Şekil 5), birininki füme (Şekil 2), diğerininki de (Şekil 4) koyu renktedir. Tamamının başının tepesinde boynuz görülmekte olup ikisi (Şekil 4, 6) hayvan boynuzuna benzer şekilde çift boynuzlu, birisi (Şekil 5) alev şeklinde çift boynuzlu, üçü (Şekil 1, 2, 3) ise alev şeklinde tek boynuzludur. İkisinin (Şekil 2, 6) boynuzları beyaz renkte olup dördünün (Şekil 1, 3, 4, 5) boynuzları koyu renktedir. Şekil 2 ve Şekil 6'daki ejderhaların birbirleriyle benzer olarak, boyun bölgelerinde lacivert renkli yeleleri bulunmaktadır.

Tablo 2'de araştırmada incelenen minyatürlerdeki ejderhaların tamamının bacaklarından çıkan kanatlar görülmekte olup beşininki (Şekil 1, 2, 3, 4, 5) alev şeklindedir. Birisinin (Şekil 2) kanatları beyaz renkli olup beşinin (Şekil 1, 3, 4, 5, 6) kanatları altın rengindedir. Ejderha gövdelerinde kullanılan renkler incelendiğinde, ikisinin (Şekil 1, 3) hâkî yeşil, birisinin (Şekil 2) füme, birisinin (Şekil 4) turuncu, diğerinin de (Şekil 5) beyaz ile renklendirilmiş olduğu görülmektedir. Beşinin (Şekil 1, 2, 3, 4, 5) gövdesi benekli, birisinin (Şekil 6) gövdesi pulludur. Gövdesi benekli olan ejderhaların ikisinde (Şekil 1, 4) benekler altın olup üçünde (Şekil 2, 3, 5) benekler koyu renktedir. İkisinin (Şekil 2, 6) sırtında alev şeklinde yeleler görülmekte olup birinin (Şekil 2) yelesi beyaz renkli, diğerinin (Şekil 6) yelesi altındır. Üçünde (Şekil 3, 4, 5) sırt çizgisi koyu renkli olup kalın tahrirle belirgin hale getirilmiştir.

Tablo 3'te araştırmada incelenen minyatürlerdeki ejderha ayakları detaylı olarak görülmektedir. Tablo incelendiğinde, tamamının sivri ve kıvrık tırnaklı pençeleri mevcuttur. Şekil 2'de mavi renkli bulut ve Şekil 6'da altınla renklendirilmiş püskülü andıran tüyler, ejderhaların bacak eklem noktalarında diğer ejderha tasvirlerinden farklı olarak görülmektedir. İncelenen minyatürlerde bir ejderhanın gövdesinin yarısının gözükmemesiyle birlikte diğer beş ejderha dört ayaklıdır.

Tablo 3: Ejderha Ayakları

Minyatürlerin ikisinde (Şekil 1, 2) ejderhanın önünde ayakta duran kahraman kılıcını ejderhanın boynuna vurarak onu öldürmeye çalışmakta olup atı da bu esnada kendisine yardım etmektedir. Minyatürlerin dördünde (Şekil 3, 4, 5, 6) kahraman, atının üzerindeyken ejderhaya saldırmakta olup bu minyatürlerin ikisinde (Şekil 3, 6) ok atarak, birisinde (Şekil 5) boynuna kılıç vurarak, birisinde de (Şekil 4) ağzından içeriye bir şey saplayarak ejderhayı öldürmeye çalışmaktadır.

İncelenen minyatürlerde ejderhaların iri, yılan gibi kıvrımlı gövdeleri vardır. Minyatür sahnelerinin tamamında ejderhaların kahramanlara sol taraftan yanaştığı; kahramanların da sağ taraftan hücum ettiği görülmektedir. Tezcan (2001)'nin "İslam Tasvir Sanatında Ejderin Ölümü" başlıklı yüksek lisans tezinde, 119 adet ejderha ile savaş sahnesi yer almaktadır. Kahramanın tek başına hücum ettiği 99 sahnenin 77'sinde ejderha kahramana sol taraftan

yanaşırken, kahraman ona sağ taraftan hücum etmektedir. İncelenen minyatür sahnelerinde ejderhaların kompozisyonlardaki konumlarının çoğunlukla solda, kahramanların sağda oluşu dikkat çekici olup figürlerin bu şekilde konumlandırılmasının, çoğu kültürde özellikle İslam kültüründe sağa yüklenen olumlu, sola yüklenen olumsuz anlamlarla ilintili olduğu söylenebilir. Din ve kültür etkisiyle sağ ve sol tarafa yüklenen anlamlar çoğu kültürde ortak olup genellikle sağ taraf olumlu kabul edilirken, sol taraf olumsuz görülmektedir (Ünal, 2022: 89). İslam Peygamberi Hazreti Muhammed'in yemek yeme, saç tarama, ayakkabı giyme gibi her türlü güzel ve olumlu işin sağdan başlanarak yapılmasını teşvik eden hadisleri mevcuttur. Ayrıca Kuran-ı Kerim'de, Vakıa Suresi'nin 8. ve 9. ayetlerinde kitabı sağ tarafından verilenler için "Ne mutludur onlar!" denilirken, kitabı sol tarafından verilenler için "Ne bedbahttır onlar!" denilmiştir (Nevevi, 2008: 260-261). Sağ taraf iyiliği, sevinci ve güveni sembolize ederken sol taraf kötülüğü, pişmanlığı ve korkuyu sembolize etmektedir. Ejderha, Türk tasvir sanatında yalnızca bir mitolojik unsur değil, aynı zamanda düzen-kaos karşıtlığı, Allah'ın birliğine ve evrendeki dengenin ilahi kökenine işaret eder yani tevhid fikrinin görsel anlatımıdır (Tanındı, 2006: 57).

Ejderha figürü, güç, gök, su, yer, nefis, yeniden doğuş, şimşek ve bereket gibi simgelerin ifadesi olarak hayatın dengesini sağlayan temsili anlam ve çeşitli sembollerle minyatürlerde betimlenmiştir (Emlak, 2019: 147). Kúpeli (2020: 54), ejderha ile mücadele tasvirlerinin, kötülükle mücadeleyi temsil ettiğini ayrıca iyi ve adil bir yönetimle kötülüğü ortadan kaldıran hükümdarların gücünü sembolize ettiğini ifade etmiştir. Bu araştırmada sadece ejderha öldürme sahnelerinin yer aldığı minyatürlerin incelenmesiyle ejderhanın öldürülmesinin aynı şekilde ifade bulunduğu söylenebilir.

SONUÇ

Minyatürlerde "ejderha öldürme" tasvirleri, kötülükle mücadeleyi temsil etmekle beraber güçlü ve adil bir yönetimle kötülüğü ortadan kaldıran hükümdarları simgelemek için ve bazen de kaosu düzene kavuşturan kahraman ile ilahi dengeyi anlatmak için kullanılmıştır. Aynı anlam bütünlüğünde sonuçlar elde edildiği söylenebilecek bu çalışma, ulusal ve uluslararası müze ve kütüphanelerin yazma eser dijital veri tabanlarındaki altı adet "ejderha öldürme" tasvirli minyatürlerdeki ejderha figürlerinin, renk, biçim ve kompozisyonlardaki konumlarının araştırılmasıyla gerçekleştirilmiştir.

İncelenen minyatürlerde, öldürülen ejderhaların tamamının başı kompozisyonun ortasına doğru ve sağa bakar şekildedir. Tamamına yakını kulaklıdır ve çenesinden boynuna doğru uzanan bulut şeklinde sakalları vardır. Yarısının sakal rengi altın diğerlerinin koyu renklindedir, bazılarının ise boynunun altında lacivert renkte yeleleri vardır. Tamamı çenesinin altında tüy şeklinde sakalları ile ağız açık ve dilleri dışarıda, keskin dişlerle tasvir edilmiştir. Ejderhaların yarısının dil rengi altın, diğerlerinin kırmızı ve pembedir. Dillerinin şekli, çatallı, alev şeklinde ya da yılan gibi kıvrımlıdır. Tamamının gözleri haleli, biri ise altın rengi alev kirpiklidir. Tamamı boynuzludur. Ancak çift boynuzlu veya tek boynuzlu olarak değişkendir. Hayvan boynuzu ve alev gibi çift resimlenirken yine alev şeklinde tek boynuz olarak da görülmektedir. Boynuzların rengi, tamamına yakınında koyu renklerde birininki ise beyazdır. Ejderha tasvirlerinin tamamının bacaklarından çıkan kanatları vardır ve tamamına yakını alev şeklinde olup altın rengindedir, birisi beyazdır. Ejderhaların tamamı iri, yılan gibi kıvrımlı gövdelidir. Gövdeleri, hâki yeşil, fûme, turuncu ve beyaz renklerde, tamamına yakını ise benekli, biri pullu olarak resimlenmiştir. Benekleri çoğunlukla koyu renkte ve altın rengindedir. Tamamının sırtında yeleler vardır ve alev şeklinde ya da sırt çizgisi kalın yapılarak belirginleştirilmiştir. Tamamının ayakları, pençe şeklinde sivri ve kıvrık tırnaklıdır. Bazılarının ayak eklem yerlerinde mavi renkli bulut veya altınla renklendirilmiş püskülü andıran tüyler vardır. İncelenen minyatürlerde bir ejderhanın arka kısmının gözükmemesiyle birlikte diğer beş ejderha dört ayaklıdır.

Ejderhaların gövdelerinde farklı renkler tercih edilmiş olmakla beraber, detayların renklendirilmesinde zenginliğin, gücün, iktidarın ve ilahi gücün bir ifadesi olan altının tüm ejderha figürlerinde uygulandığı görülmüştür. Böylelikle ejderha figürünün minyatür sahnesindeki öneminin vurgulanmaya çalışıldığı söylenebilir. Altın renginin ejderha tasvirinde kullanılma sebebi, sadece estetik değil güçlü sembolik ve teknik ifade biçimiyle ilgilidir. Altının tasvir sanatında göksel ve kutsal olanı temsil etmesi ejderhanın da sıradan bir varlık olmaması; kozmik güçleri temsil etmesi, doğaüstü varlık olması ve bazen kaos bazen de ilahi düzenle ilişkili olması, bu malzemenin renk olarak kullanılmasını haklı kılar çünkü ejderhanın dünyevi değil, metafizik bir varlık rolüne katkı sağlar. Altın rengi hükümdarlık, kudret ve yenilmezlik anlamı ile ejderhaya da güçlü, tehlikeli ve hâkim bir varlık niteliğindeki etkiyi verir. Ejderha birçok kültürde ateş, ışık ve enerjile ilişkilendirildiği için altın varak kullanımı ışığı yansıtan pigment özelliği ile ejderhanın yanan, parlayan, canlı bir varlık olduğunu vurgular. Altının renk olarak minyatür sanatındaki kullanımı, ışık etkisi vererek derinlik sağlanmasına, figürün diğerlerinden ayrılmasına, dikkatin istenilen yerlere çekilmesine ve kompozisyonda hiyerarşi kurulmasına; aynı zamanda eserin anlam katmanlarına derinlik vererek izleyici ile çok boyutlu bir algı ilişkisi oluşmasına hizmet eder.

İncelenen minyatürlerde kahramanın ejderhayı öldürmesi çeşitli anlatımlarla resimlenmiştir. Kahraman ejderhanın karşısında yer alıp atının yardımıyla kılıçla kafasını keser ya da atının üzerinde kılıç veya ok ile ejderhayı öldürür. İncelenen bu minyatürlerin tamamında kötülüğü temsil eden ejderhaların kahramanlara sol taraftan yavaşmakta olduğu, kahramanların da ejderhalara sağ taraftan hücum ettiği görülmektedir. Kompozisyonlardaki figürlerin bu şekilde konumlandırılmasının, çoğu kültürde özellikle İslam kültüründe sağa yüklenen olumlu, sola yüklenen olumsuz anlamlarla ilintili olduğu söylenebilir.

Ejderha öldürme sahnelerinde tasvir edilen ejderha figürleri, yılan gibi kıvrımlı iri bedenleri, sivri ve kıvrık tırnaklı pençeleri, keskin dişleri, ağızlarından dışarıya taşan dilleri, başlarındaki boynuzları, çenelerinin altındaki tüyleri ve haleli gözleri ile çok güçlü ve korkutucu olarak tasvir edilmişlerdir. Ejderhaların şekil olarak doğal dengesini kaybetmiş nefsanî saldırganlığın kişileşmiş haliyle bir varlık olarak tasvir edilmelerinin, onları öldüren savaşçıların içsel bir arınma sürecinde güçlü ve kahraman olduklarına dikkati çekmek için etkili olduğu söylenebilir. Çünkü onlar, “düzeni kaostan kurtaran” kahramanı ön plana çıkararak ilahi gücün yeniden kazanılması ve düzenin yeniden inşası, karanlığın aydınlığa dönüşmesi fikrinin görsel ifadesine hizmet etmektedir.

Bu araştırma kapsamındaki minyatürlerde yer alan ejderha tasvirlerinin, renk düzeni ve kompozisyon içindeki formunun işlevselliği anlam bütünlüğü ile özdeşleştirilmiştir. İncelemelerde, ejderha figürü ve öldürülmesinin anlamsal derinliğine inmenin yansırı ejderha figürünün çizimlerle ve tablolarla genel bir tipolojisi oluşturulmuş olup sanatçılara ve araştırmacılara kaynaklık teşkil edeceği düşünülmektedir. Bu şekilde yapılan araştırmalar eğitim öğretim faaliyetlerine katkı sağlayarak birbirini anlayan ve saygı duyan toplumların oluşmasında etkili olabilir. Kültürel çeşitlilik, farklılık ve benzerliklere yönelik anlaşılabilir sanatsal katkı sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Bingöl, H. (2024). Ulusal ve uluslararası müze ve kütüphanelerdeki seçili eserlerde bulunan ejderha motifinin incelenmesi ve yorumlanması, Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- Bodleian Libraries. (2025, March 15). MS. Ouseley Add. 176, 68b, Shāhnāmāh-ī Firdawsī, CC-BY-NC 4.0 [Dijital Görsel]. <https://digital.bodleian.ox.ac.uk/objects/bcbfd832-086b-4874-80f8-87500e0de704>.
- Çoruhlu, Y. (2014). Türk sanatında hayvan sembolizmi, Kömen Yayınları.
- Emlak, S. (2019). Berlin devlet kütüphanesinde bulunan bazı minyatürlerdeki ejderha figürü metaforu üzerine bir inceleme. Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, 43: 140-149. <https://doi.org/10.32547/ataunigsed.588450>.
- Esin, E. (2001). Türk kozmolojisine giriş. Kabalıcı Yayınevi.
- Harvard Art Museums. (2025, March 18). 2002.50.31, Gushtasp Slays a Dragon (painting, recto; text, verso), folio from a manuscript of the Shahnama by Firdawsī, [Dijital Görsel]. <https://hvard.art/o/165369>.
- Harvard Art Museums. (2025, March 18). 1965.479, Rustam and Rakhsh Slay a Dragon, illustrated folio from a manuscript of the Shahnama by Firdawsī, ©President and Fellows of Harvard College [Dijital Görsel]. <https://hvard.art/o/216441>.
- Küpeli, G. (2020). Osmanlı sarayında bir emanet: uluğ bey sandığı. Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, 26(44): 49–60. <https://doi.org/10.32547/ataunigsed.690420>.
- Kahraman, Y. Ş. (2024). Saz yolu üslubunda kullanılan doğaüstü mitolojik motiflerin ikonografik incelemesi. Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi, (13): 1–30. <https://doi.org/10.54557/karataysad.1550848>.
- Konak, R. (2007). Nakkaş Osman minyatürlerinde kompozisyon düzeni ve sanatsal üretimler, Sanatta Yeterlik Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Metropolitan Museum of Art. (2025, March 24). "Isfandiyar's Third Course: He Slays a Dragon", Folio from a Shahnama (Book of Kings), [Dijital Görsel]. <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/452651>.
- Mevlâna C. R. (2004). Mesnevî (Cilt 3-4), Şefik Can (Çeviren). Ötüken Neşriyat.
- Nevevi, Y. b. Ş. (2008). Riyâzü's-sâlihîn, Ali Budak, Ömer Çetinkaya (Editörler). Işık Yayınları.
- Ögel, B. (2010). Türk mitolojisi. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Özkeçeci, İ. & Özkeçeci, Ş.B. (2014). Türk sanatında tezhip. Yazıgen Yayıncılık.
- Tanırdı, Z. (2006). Osmanlı minyatür sanatı. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Tezcan, G. (2001). İslam tasvir sanatında ejderin ölümü, Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Ünal, S. (2022). Türk kültüründe yönler ve sağ-sol algısı, Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir.

Üçer, M. ve Üçer K. (2018). İstanbul'un 100 motifi. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları.

Walters Art Museum. (2025, March 24). W.602, Book of kings (Shahnama), [Dijital Görsel]. <https://www.thedigitalwalters.org/Data/WaltersManuscripts/html/W602/>.